

This assessment is based on a now-expired version of the achievement standard and may not accurately reflect the content and practice of external assessments developed for 2024 onwards.

92038R

Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

Level 1 Lea Faka-Tonga RAS 2023

**92038 Demonstrate understanding of written
Lea Faka-Tonga related to everyday contexts**

Credits: Five

PILOT ASSESSMENT

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Lea Faka-Tonga RAS 92038.

Check that this document has pages 2–6 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

TEXT A: Ko e fai'aho 'o Kiná (Kina's birthday)

Leka and Kina are texting each other about Kina's birthday celebration.

Leka

Ei toko, hā ho'o me'a 'oku fai?

Kina

Tokoua, tokoni pē ki he'eku mamí ke teuteu'i ki'i fala. Ko hono moo'ní, 'oku ou fehi'a 'aupito au ai.

Leka

Ki'i fakamokomoko hifo toko! Ko e hā e me'a 'okú ke fehi'a aí? Hā e me'a 'oku hokó?

Kina

Tokoua, ko hoku ta'u 16 'e hoko he 'aho 17 māhina kaha'ú, tala mai he'eku ongo mātu'á 'e katoanga'i faka-Tonga pē, ka 'okú ke 'osi 'ilo pē 'e koe e faka-Tongá ee. Na'a ku kole ke kaniseli, ka 'okú na kei fakatau pē 'e naua ngaahi me'a. Ko e fai'ahó 'o'oku! 'Ikai ke u fie katoanga au.

Leka

Toko, 'okú ke fie katoanga'i pē kae 'ikai 'i he founa faka-Tongá, founa fē leva?

Kina

Ko e 'ikai ke katoanga'i!

Leka

Hā e 'uhingá?

Kina

Kuó ke 'osi 'alu ki ha fai'aho faka-Tonga?

Leka

Na'á ku 'alu ki he fai'aho hoku kāsini he ta'u kuo 'osi.

Kina

'E 'ikai ke u ma'u ha me'alelei mei hono katoanga'i hoku fai'ahó, 'e 'ikai ke u fiefia, 'e ta'e oli pea 'oku 'ikai ke u sai'ia 'i he nofo mei mu'a 'i he houa 'e 4!

Leka

Tatau pē mo ē toko, ko e pa'angá, falá mo e ngatú na'e foaki kotoa pē ki he mehekitangá, hala hoku kāsini 'o'oku ha me'a.

Kina

Sio ki ai, ko e fala 'oku ou teuteu'í 'oku fute 'e teau pea ko e kongá ia 'o e me'a'ofa 'e foaki ma'a hoku mehekitangá. Ka 'okú ke 'ilo e pa'anga na'e fakamole 'i he fala ko iá? Taha mano! Te u kole kinaua ke fakatau e falá ke 'ai 'aki ha'aku totongi ki muli, te ke fie 'alu mo au? 'E totongi e fakamole fakapa'anga kotoa pē.

Leka

'Oiauē! Toko! 'Ikai ke fe'unga ha'aku fakamālō atu! Ka ko e hā ha lau ho'o ongo mātu'á ...!

TEXT B: Ko e tohinoa 'a Kiná (Kina's diary entry)

Kina has written in her diary about her upcoming Felemea trip.

'Alā si'i Tohinoa,

'Oku 'ikai ke u lava 'o ta'ofi 'eku fiefiá he ko e 'aho eni 'e kamata ai 'eku palani mo Leka 'ema 'eva ki Felemeá. Ne ma fakakaukau ke ma kamata pē ko e fē e taimi lelei tahá. Na'á ma takitaha fili e fa'ahita'u peá ma ngāue 'i he miniti 'e 10 ke ma sio ki hono ngaahi lelei mo e koví, koe'uhí ke vave ange ai 'ema palani. Ne fili leva 'e Leka 'a e fa'ahita'u failaú.

Fa'ahita'u Failau:

'Oku ou sai'ia 'i 'Okatopa koe'uhí:

- 'Oku 'ikai ke fa'a vela pe fu'u momoko.
- Ko e māhina eni na'e fā'ele'i ai aú pea 'oku sai ke katoanga'i ai pē hoku fai'ahó.
- 'Oku ou sai'ia he ngaahi me'a ofa nge'esi fingotá, falá mo e ngatú.
- 'Oku ou 'alu ma'u pē ki ha feitu'u 'i he taimi 'oku hoko ai hoku fai'ahó. Ko ia ai, ko e māhina fakalata eni kia au.
- 'Oku ou sai'ia 'i he ngaahi 'aho māfaná pea mo e ngaahi pō mokomokó.

'Ikai! Si'i Tohinoa, 'e anga fēfē? Ko e fai'ahó 'o hai? 'o'oku pē ko ia? Anga fēfē ha'aku totongi ke katoanga'i hono fai'ahó? Ko hai 'e 'alu mo au 'o kapau 'e 'ikai manatu'i 'e Leka ko hoku fai'ahó 'okú ma 'alu aí! 'Oku ou fu'u 'ita 'aupito. 'Oku ou fie 'alu lolotonga e taimi māfana 'i Tisemá. 'Oku 'ikai ke u tokanga au pe 'e vela pe 'e momoko. 'Oku 'ikai ke u loto ke hoko e kilisimasí 'oku 'ikai ke u 'i ai ke u kau fakataha mo 'eku ongo kuí pehē ki he kaingá mo hoku ngaahi kāsini. 'Oku ou fie 'i ai ke u sio 'i he ngaahi me'a kotoa pē 'oku fa'a talanoa ki ai 'a tetí ... kae pehē ki he tutuku māhina 'e tahá pea 'oku 'ikai fai ha ako.

Ko ia ai, kapau 'e fie 'alu ia 'i 'Okatopa, 'e 'ikai ke u totongi ia 'e au pea 'e alu tokotaha pē.

Fakamolemole mu'a Tohinoa, tala ange ki ai 'OKU 'IKAI KO HA'AKU FAKAOLI!

TEXT C: *Ko e 'imeili mei Felemea (Email from Felemea)*

Kina and Leka are now in Felemea, and Kina is emailing her parents about her experiences.

'Alā si'i mami mo teti,

Fakamālō atu 'i hono fakangofua au mo Leka ke ma 'eva ki he ki'i motu 'oku fa'a talanoa ki ai, teti. Kuó ma tau lelei mai pea na'e tangi si'eku ongo kuí 'i he'ena sio mai ki he'ema hifo atu mo Leká. Na'á ku faka'amu pē ke ma hangatonu mo Leka ki hona 'apí, ka na'e 'alu ia ki he matātahí 'o kaukau tahi.

'Oku ou fiefia 'i he mahino kiate au e talanoa 'a e ongo kuí, neongo 'oku 'ikai ke u fu'u lava 'o talanoa kiate kinaua. Ko e toki mahu'inga eni kia au 'a e kalasi Lea faka-Tongá. 'Okú ma kalasi fakataha pē mo Leka ka 'e 'ikai lava 'o ako 'ene Lea faka-Tongá he 'oku kaukau tahi ma'u pē ia. Na'e lahi e ngaahi me'a'ofa na'a nau 'omi ma'á kú, ko e fua'i'akau 'o a'u ki he fala mo e ngatu pea 'oku ou fiefia lahi ke u 'alu atu mo ia. Na'e ki'i lotu mamahi a Leka he 'ikai ke 'i ai ha'ane me'a'ofa pea na'á ku 'oange 'ene me'a'ofa.

Ko e ngaahi falé 'oku tu'u pē 'i he matātahí pea 'okú ma 'i tahi pē mo Leka 'i he taimi kotoa pē. 'I he mamaha 'a e tahi 'okú ma 'alu 'o sio 'i he ngaahi fāngotá. 'Oku takatakai e louniú 'i he maeá pea tuku ki tahi meimei fuopotopoto. Na'a nau kole ke ma tokoni ki hono fusi 'o e maeá. Ko au pē na'á ku tokoní he na'e 'alu a Leka ia. Na'a mau fusi e maeá mei he ongo tafa'akí ke 'alu e iká, ki he kupenga 'oku tapatolu.

'Oku ou fakalata'ia 'aupito he motú ni, mami mo teti, fakamālō 'aupito atu 'i ho'omo me'a'ofa fakangalongata'a ki hoku ta'u 16. 'Oku mahu'inga kiate au 'a e mōmēniti kotoa pē 'o 'eku 'i Felemeá ní mo e ngaahi manatu 'oku makehe atu. Na'e tala mai 'e Leka 'oku tatau pē mo ia ka te u toki 'eke ki ai 'i he vakapuná. Te u toe foki mai pē ha 'aho mo hoku ngaahi kaungāme'a kehé ke nau sio tonu 'i he'eku fa'a polepole 'i hoku ki'i motu fakalatá.

'Ofa lahi atu,

Kina, ko ho'omo 'ofefine / tama.

Acknowledgements

Images from the following sources have been adapted for use in this assessment:

Text C

<https://www.facebook.com/TakimamataPacific/photos/pcb.526086680918889/526086600918897/?type=3&theater>

